משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר מועד

רמב"ם על משנה פסחים

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה פסחים

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-פסחים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ז 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ד 9
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 11
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 13
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 13
פרק ד 14
משנה א 14
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ה 15
משנה ו 15
משנה ז 15
משנה ח 15
משנה ט 16
פרק ה 17
משנה א 17
משנה ב 17
משנה ג 18
משנה ד 18
משנה ה 19
משנה ו 19
משנה ז 19
משנה ח 19
משנה ט 19
משנה י 20
פרק ו 20
משנה א 20
משנה ב 20
משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 21
פרק ז 22
משנה א 22
משנה ב 22
משנה ג 22
משנה ד 22
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 23

משנה ח 24
משנה ט 24
משנה י 24
משנה יא 24
משנה יב 24
משנה יג 25
פרק ח 25
משנה א 25
משנה ב 25
משנה ג 26
משנה ד 26
משנה ה 26
משנה ו 27
משנה ז 28
משנה ח 28
פרק ט 28
משנה א 28
משנה ב 29
משנה ג 29
משנה ד 29
משנה ו 30
משנה ז 30
משנה ח 30
משנה ט 31
משנה י 31
משנה יא 31
פרק י 31
משנה א 31
משנה ב 31
משנה ג 31
משנה ד 32
משנה ה 32
משנה ו 32
משנה ז 32
משנה ח 32
משנה ט 33

פרק א

משנה א

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כו': בדיקת החמץ [צריך שיהיה] בליל י"ד אע"פ שאינו אסור בו באכילה עד חצות ליום י"ד כאשר יתבאר. ותקנו זה לפי שאור הנר בלילה יפה לבדיקה ובני אדם מצויים בבתיהם באותו העת. נקרא לילה אור כמו שקוראין דברים הרבה בהפכן וכוון בזה כדי לדבר בלישנא מעליא ולא תהיה פתיחת הספר בשם העדר מן ההעדרים ר"ל לילה:

ומרתף שם אוצר היין. וזו המשנה שיעורה כך כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה. ואוצרות יין ושמן אינן צריכין בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף וכו' ונאמר על דרך הדמיון כגון שיהיה בית מלא חביות יין באורך עשר חביות וברחבו עשר ובגבהו עשר אחת בצד אחת עד שיהיה בבית אלף חביות. בית שמאי אומרים בודק השורה כולה שהיא כנגד הפתח באורך וברוחב שהם מאה חביות והשורה כולה שהיא כנגד גג הבית באורך וברוחב והם גם כן מאה חביות וזהו ענין שתי שורות על פני כל המרתף. וב"ה אומרים שבודק שתי שורות והם עשרים חביות בלבד והוא שתי שורות אחת בצד שניה כנגד פתח הבית ומן השורות העליונות כנגד הגג זהו ענין אמרם שתי שורות החיצונות שהם העליונות:

משנה ב

אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית כו': גררה ענינו ידוע כמו גורר אדם מטה כסא וספסל (שבת דף כב) מגזרת הנגרים ארצה (שמואל ב יד). וחולדה גם כן ידוע:

משנה ג

רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור כו': בתוך המועד ולאחר המועד ענינו בתוך ימי החג ואחר ימי החג. ותועלת הבדיקה אחר המועד כדי שיאבדנו ולא יהנה בו כי העיקר אצלנו חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנייה. ואמרם מה שהוא משייר חוזר על תחלת המאמר והוא אמרם אור לארבעה עשר בודקין את החמץ כי מה שמשייר יניחנו בצינעא עד שיחול שעת איסור כי הוא אם הניח בלי מוצנע ומצא שחסר ממה שהניח צריך בדיקה אחרת לפי שנאמר בידוע שגררה חולדה. וטעם מחלוקת רבי יהודה וחכמים כי רבי יהודה אומר אם לא בדק בשעת איסור החמץ אינו בודק כלל דילמא אכיל מיניה. וחכמים אינן רואין בזו הגזירה לפי שהם אומרים

הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל אכיל מיניה ומפני זה אומרים יבדוק בתוך המועד ולאחר המועד. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ד

רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש כו'. צוה השם יתברך שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מכאן אנו לומדים שצריך להיות ביעור החמץ קודם השבעה בהכרח כדי שיהיו כל השבעה ימים מתחלתן ועד סופם לא ימצא בהם שאור. ממאמרו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם למדנו שהוא יום ארבעה עשר ויהיה ביעור החמץ בתחלת יום ארבעה עשר לולי אמרו אך ביום הראשון כי אך הוא מלת מיעוט וכאילו מיעט ואמר מה שאמרתי ביום הראשון אינו בתחילת היום אלא מקצתו. ומכלל הרמיזות לזה העיקר המקובל רוצה לומר כי ביעור החמץ במקצת ארבעה עשר אמרו יתברך לא תשחט על חמץ דם זבחי והקבלה כי אותו המקצת בתחלת שעה שביעית והכל מודים כי מתחלת שעה ששית הוא אסור אבל הוא מדבריהם כדי להרחיק מאיסור תורה. ומחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה כי רבי מאיר אומר יאכל כל זמן שמותר לו לאכול ורבי יהודה אומר לא יאכל בחמש שעות גזירה משום יום המעונן שאפשר שיטעה בשעה אחת. והלכה כרבי יהודה:

משנה ה

ועוד אמר ר"י שתי חלות של תודה פסולות מונחות כו': עוד יתבאר לך כי קרבן תודה יש בו ארבעים חלות ולפי שהם רבות נפסלות בלינה והיו לוקחין שתים מאותם החלות והיו עושין בהן מה שאמר. ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל:

משנה ו

ר' חנינא סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים כו': אבות הטומאות הן מנויות בתחלת סדר טהרות ומשם תדעם. וכל הנוגע באב מאבות הטומאות יקרא ראשון. והנוגע בראשון יקרא שני. והנוגע בשני יקרא שלישי. והנוגע בשלישי יקרא רביעי. ועוד יקרא ראשון ולד הטומאה לפי שהוא מיוחס לאב הטומאה והשני ולד הטומאה. ועל זה ההיקש חוזרין ואומרים מלת ולד בשלישי ורביעי. ויקרא גם כן שם הראשון והשני והשלישי והרביעי ולד הטומאה לפי שהם כולם תולדות אב הטומאה.

ואמרו בכאן **ולד הטומאה** רצה לומר ולד ולד הטומאה וכבר ידעת כי בשר שנגע בולד [ולד] הטומאה שלישי לטומאה ובשר שנגע באב הטומאה ראשון וכשנגע שלישי לראשון חזר שני כמו שבארתי לך כי כל הנוגע בראשון יחזור שני. והודיעך בזה הדבר כי שלישי מותר לעשותו שני. וזהו ענין אמרו אע"פ שמוסיפין לו טומאה על טומאתו לפי

שהיה שלישי והחזירו שני וזאת הטומאה שנתוספה לו היא מדרבנן אבל מדאורייתא העיקר אצלנו אין אוכל מטמא אוכל לפי שנאמר בטומאת אוכלין טמא הוא ובא בקבלה הוא טמא ואינו עושה כיוצא בו כלומר לא יטמא כיוצא בו מן המאכלות אבל מדרבנן אוכל מטמא אוכל ולפיכך חזר השלישי שני. והוסיף רבי עקיבא על זה ואמר כי שלישי מותר לעשותו ראשון כאשר אגיד לך כי טמא מת מכלל אבות הטומאה והאדם הנוגע במת יהיה אב והנוגע באב יהיה ראשון וכן שני שלישי ורביעי ואם היה הדבר הנוגע במת כלים לא יהיו אב הטומאה ונחשוב מהם ראשון ושני אבל יהיו הם והמת תורה אחת שהנוגע באותן הכלים יטמא טומאת שבעה והוא יהיה אב הטומאה ונחשוב ממנו ראשון ושני וזה לדבר השם יתברך בחלל חרב או במת וגו' ובאה בקבלה חרב הרי הוא כחלל וכמו כן שאר כלי מתכות וכלי שטף דינם ודין החרב שוה והכלים הם יותר חמור מן האדם לעולם במדרגה אחת אם נגע אדם במת יהיה אותו האדם אב הטומאה בלא ספק ואם נגע אדם שני בראשון יהיה השני ראשון כאשר בארנו בתחלת דברינו ואם נגעו כלים באותו האדם שנטמא במת והוא אב הטומאה לא יהיו ראשון אבל יהיו אב הטומאה ומהם יתחיל החשבון בראשון ובשני ועוד יתבארו לך דיני אלו העיקרים כולם וראיותיו בביאור בראש מסכתא אהלות. ונר אשר אמרו בכאן ר"ל נר של מתכת שנכללת בכל דיני הכלים שזכרנו אבל נר של חרס לא כי מעיקרנו שכלי חרס אינו אב הטומאה בשום פנים כאשר יתבאר במסכת כלים. וכשתגע נר של מתכת בטמא מת שהוא אב הטומאה לא יהיה אותו הנר ראשון אבל יהיה אב הטומאה כאשר בארנו.

ושמן שנפסל בטבול יום והוא שלישי כאשר יתבאר במסכת טבול יום. וכשנתנו בנר הנזכרת חזר ראשון כי הנר אב הטומאה כאשר בארנו והתיר חזרת שלישי ראשון. וכבר בארנו כי ר"ע יצטרך שיהיה הנר אב כדי שיהיה השמן ראשון ויטמא זולתו מן התורה. כי הוא סובר כי היות משקין טמאין מטמאין זולתם מן המאכלות מדאורייתא אבל אילו סבר שהוא מדרבנן כאשר הוא האמת די לו בטומאה דרבנן שיתיר להיות הנר של חרס לפי שהמשקין בין שנטמאו באב או בראשון או בשני יחזור ראשון וזה מדרבנן. ועוד נבאר זה במקומו בטהרות. ושני המאמרים אמתיים לפי שהם עדות שהעידו במה שראו. ומה שנמשך זה הענין בכאן לפי שדברנו בשתי חלות פסולות מלחם תודה שהם קדשים ונשרפין:

משנה ז

אמר ר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה כו': ר"מ סובר אין משקין טמאין מטמאין זולתם מדאורייתא. ועוד יתבארו עקרי מחלוקתם במסכת טהרות. ושניהם מודים כי

אמרו במה שקדם למה [לא] נמנעו מלשרוף הבשר שנטמא בולד הטומאה מפני שהוא בשר שנטמא במשקין טמאין וזה הבשר לדעת ר"מ ולד מדרבנן לפי שהוא כאשר בארתי לך סובר טומאת משקים לטמא אחרים דרבנן והוא לדעת רבי יוסי ולד מדאורייתא למה שביארנו מסברתו. ולפי שסבר רבי מאיר כי רבי חנינא התיר שריפת ולד הטומאה מדרבנן עם ראשון מדאורייתא אמר מדברי רבי חנינא במחלוקתו עם רבי עקיבא נודע שמותר לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה לפי שולד מדרבנן לגבי ראשון דאורייתא אין הפרש בינו ובין טהור.

ואמר לו רבי יוסי **אינה היא המדה** לפי שרבי יוסי סובר כאשר בארנו כי אותו הבשר טמא מדאורייתא. ואמר לו אם התרנו טמא טומאה חמורה עם טמא טומאה קלה נתיר שריפת טהור עם טמא א"כ יהיה שריפת תרומה טהורה עם הטמאה לרבי מאיר על עיקר סברתו היא המדה ולר' יוסי אינה המדה. אח"כ אמר לו רבי יוסי אפי' רבי יהושע שהוא מיקל אינו מתיר שריפת טהורה עם הטמאה אבל הוא מתיר שריפת תלויה עם הטמאה. ועוד יתבארו לך דברים שעושים התרומה תלויה כשנגע בהם במסכת טהרות ורבי יוסי אמר כי ארבעה עשר שחל להיות בשבת שהחיוב לשרוף הכל קודם השבת שורפין טמאה לעצמה וטהורה לעצמה ותלויה לעצמה. והלכה כרבי יוסי באמרו אין שורפין טהורה עם הטמאה. אבל שיטמאו המשקין לזולתם הוא מדרבנן כרבי מאיר:

פרק ב

משנה א

כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות כו': זו המשנה לרבן גמליאל שקדם לך דעתו שאמר חולין כל ארבע ותרומה כל חמש. ואמר בכאן כי כל [זמן] שהכהן אוכל תרומה מותר לישראל להאכיל לבהמה וזה אמת ר"ל שמותר לו ליהנות מן החמץ בשעה חמישית אע"פ שהוא עצמו אינו אוכל כאשר בארנו.

ואמרו **ולבהמה ולחיה ולעופות** כדי שיכלל בכלל מיני החיות כמו שהם חלוקים בענין אכילתם כי יש מהם מצניעים מה שישאר להם ויש מהם שמפזרין אותו וכיוצא בהן ומה שפרט.

ואמר **ומוכרו לנכרי** כי ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לנכרי אלא א"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח והודיע כי זה המאמר דחוי.

ורוצה במאמר **ומותר בהנאתו** לפי שהוא כששרף החמץ קודם הביעור הותר לו שיהנה באפרו לאחר הפסח.

ואמר **עבר זמנו אסור בהנאתו** אפילו בשעה ששית שהוא מדרבנן כי הוא אסור בהנאה כמו איסור הנאה דאורייתא כל כך כי אפילו קידש אשה בחמץ בשש שעות אין חוששין לקדושין אפילו היה אותו החמץ אסור מדרבנן כמו החטים שנפל עליהם מים וכיוצא בו. ואמר **ולא יסיק בו תנור וכירים** רוצה בו כי כששרפו בזמנו לא יסיק בו תנור בעת שריפתו כדי שלא יהנה באותו הביעור והוא אינו מותר בהנאה. ופרורין ידוע ולשון העברי פתים וכמו כן נפרש פתות אותה פתים (ויקרא ב':ו') ואין הלכה כרבי יהודה וכשהחמץ הוא יבש אין מספיק לו להטילו בנהר אלא צריך שיפרר אותו היטב מפני שיובשו חזק חלקיו [וצריך] (ו) לכתת כדי שיאבד מהר:

משנה ב

חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח כו': למדנו בקבלה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ולפי שאין אדם עובר על מצות לא יראה לך חמץ בחמץ של נכרי הוא מותר ואפילו באכילה ומה שאמר בהנאה משום שאומר חמצו של ישראל אסור בהנאה ואמרו בירושלמי כי אמרו מותר בהנאה משום שהוא מורה שהוא אסור באכילה וזה הוא במקום שאוסרין שם אכילת פת נכרים ומזה הטעם אסור באכילתו ולא משום החמץ כאשר אמרו אבל באתרא דנהיג לאכול פת נכרים מותר באכילה וזה יורה הדבר בפת של נכרים שתלוי במנהג והמנהג הוא אצלנו באיי ספרד לאכלו. ולפי שעבר הישראל על מצות השם שאמר לא יראה כשהחמץ שלו קנסינן ליה ונאסר אותה בהנאה אפילו לאחר הפסח:

משנה ג

נכרי שהלוה את ישראל על חמצו כו' :**חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער כו'**: התנאי בשניהם שיאמר לו אם לא הבאתי לך מעות ביום פלוני קנה מעכשיו אבל אם לא אמר לו זה הרי החמץ נחשב ברשות בעליו לא ברשות אותו שהוא ממושכן אצלו. **וכל שאין הכלב יכול לחפש אחריו** הוא שיהיה עליו גובה שלשה טפחים וצריך שיבטל בלבו ורשב"ג לא בא לחלק אבל באר דין המפולת איך הוא:

משנה ד

האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג כו': עוד אבאר לך במסכת מכות כי אוכל חמץ בפסח לוקה והעיקר אצלנו אין אדם לוקה ומשלם לפיכך פטור מן התשלומין. ומדמי העצים שיעורו אפילו דמי עצים אינו משלם ולא נאמר נחשוב זה החמץ כאלו הוא עץ בעלמא לפי שהוא אסור בהנאה ולפיכך אין משלם אפילו דמי עצים:

משנה ה

אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו כו': אכילת מצה בליל פסח מצות עשה והוא דברי השם בערב תאכלו מצות (שמות י"ב:י"ח) ואמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים ט"ז:ג') א"כ כל הזרעים שעיסתם מתחמצת אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה. ואלו החמשת מינין בלבד הם באין לידי חימוץ וזולתם כמו אורז ודוחן ודומיהן מסריחין עיסתן ואינן מתחמצין. ואם אתה זוכר למה שפירשנו בפ' שלשה שאכלו כאחד מברכות ובפרק י"ח דשבת התבאר לך זאת ההלכה והתשובה בהן אחת. ומה שפרט **בחלה ובתרומה** שמא יאמר אדם מצה שוה לכל אדם בעינן ר"ל שתהא ראויה לכל ישראל ולזולתם הודיענו שאין הדבר כך. והטעם שאין אדם יוצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר כשעשאן לעצמו להקריבן עם הקרבן שהוא חייב [בו] כמו שנצטוה אע"פ שהיא מצה גמורה לפי שאמר השם יתברך ושמרתם את המצות ובא בקבלה מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח:

משנה ו

ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו כו': כמו שאכילת מצה בליל פסח מצות עשה כך אכילת מרור מצות עשה בזמן שכבש הפסח נאכל. הוא מה שאמר יתברך על מצות ומרורים יאכלוהו. ואמרו מרורים נופל על אלו שמנה.

חזרת חסא.

עולשין ידוע.

תמכא מין ממיני עולשין אלא שהוא גדל בגנות.

חרחבינה פירש רבינו יצחק אלקרציני"ה.

מרור מין כוזברתא מר ביותר.

ואמרו **בין לחים בין יבשים** רוצה בו הקלח שלהם כאשר הודיעך ויוצאין בקלח שלהן אבל העלין אינו יוצא בהם ידי חובתו אלא אם היו לחים:

משנה ז

אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין כו': מורסן ידוע והוא קליפת החטים העבה.

ושורין הוא שישרו המורסן במים וישימו אותן בפני התרנגולים שיאכלו אותן כדרכן [בנחת].

וחולטין הוא שילושו הקמח במים חמין בחוזק הרתיחה. ונהגו העם לאסור זה והתלמוד התיר אותו.

ושפה פירושו שהאשה מחככת בשרה במורסן.
וילעוס הלעיסה בשינים:

משנה ח

אין נותנין [את] הקמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל כו': מחלוקת תנא קמא ורבי מאיר אינו אלא כשנתן לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד לפי שהוא ממהר להחמיץ ועוד יתבאר תערובת החרוסת מה הוא בפרק אחרון. ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים ולפי ששינה איסור הבישול בלשון מקור קבלנו שבא לרמוז לאסור בישולו במי פירות אבל סכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה: ומי הבצק שנוטלין בהם. הידים וכלי הבצק ישפכו כמו שזכרו ובמקום מדרון כדי שלא יתקבצו וישארו במקום נמוך ואין הלכה כרבי מאיר:

פרק ג

משנה א

אלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי כו': ענין עוברין שעוברין על בל יראה ובל ימצא.
כותח הוא דבר שנופל בערובו קמח ונקרא בלשון ערבי אלמר"י.
שכר דבר משכר שעושין דברים משכרין ממינין רבים מחטים שרויים ושעורים וזולתם והיה משקה אנשי מדי מזה הענין רוצה לומר ממשרת לחם כגון אותו שעושין היום במצרים וקורין אותו אלמז"ר בערבי.
וחומץ האדומי היו משימין בו שעורים מעט.
וזיתום שלוקחין מלח וקמח שעורים וקרטומי וקורין אותו בערבי קרט"ם והוא זרע כרכום דברי בד בבד ולשין אותו במים והיו עושין אותו לרפואה.
וזומא של צבעים מיא דחזרי והוא מים ששורין בהן המורסן ומשתמשים בו צבעי [**הגהות הגרי"ב**: בשאר דפוסים בא הלבא בב' והוא שיבוש וצ"ל הלכא בכ' כמו שהוא לפנינו וכן הוא בתוי"ט, ועי' ברש"י חולין דף כ"ח ע"א ד"ה ללכא צבע עור אדום:] הלכא:
ועמילן של טבחים הוא שלוקחין חטים שלא בשלו כל צרכן ומיבשין אותן וטוחנין אותן ולשין אותן ועושין מהן חלות ומכסין בהן הקדרה כשיתקרב המאכל להתבשל בתוכה ותסיר ממנה זוהמת המאכל וריחו הרע.
וקולן של סופרים עיסה יעשו אותה מדבקי הספרים מעפר הרחיים ידבקו בו מה שהם רוצים לדבק מניירותיהם.

וטפולי נשים הוא קמחים יקחו אותן הנשים מן הדברים שיש להם כח למרק ורוחצות פניהם בהם ובשרן ויש בכללן קמח שעורים. ורבי אליעזר אומר אע"פ שיהיה אבק ואין בו מים גזירה שמא ישרו אותו האבק בשעת הרחיצה. ואין הלכה כרבי אליעזר אלא כמו שאמר זה הכלל כל מה שהוא מין דגן רוצה בו כל דבר שיהיה בו מין ממיני חמשת המינים עם המים עובר עליו בפסח אבל בלא מים או במי פירות אינו עובר ומותר לאוכלו כי העיקר אצלנו מי פירות אין מחמיצין:

ואמרו **הרי אלו באזהרה** רוצה לומר מי שיאכל אחד מאלו שיהיה בו תערובת דגן לפי שהעיקר אצלנו על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו וזה כשיהיה מן החמץ מעורב כזית בכדי אכילת פרס אז יתחייב האוכל זה התערובות מלקות אבל אם יש בשעור הדגן המעורב פחות מכזית אינו חייב על אכילתו מלקות אבל הוא אסור ואין הלכה כרבי אליעזר:

משנה ב

בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד כו': אמרם בטל במיעוטו כשהוא במקום חיזוק הכלי ודיבוק שבריו אבל כשאינו לחיזוק אפילו פחות מכזית חייב לבער.

ואמרו **חוצץ** מבואר ועניינו כי אם הוא מקפיד עליו ודעתו ליטלו אז הוא חוצץ וכשנטמאת העריבה והטבילה לא עלתה לה טבילה. וזה המאמר בעריבה שיש לה טהרה במקוה אבל כלי חרס אין לו טהרה במקוה אלא שבירה כמו שיתבאר במקומות הרבה.

ובצק החרש הוא שיכו עליו ביד ולא ישמע לו קול ודומה כחרש לא ישיב כשקוראין אותו. וכאשר לא נודע אם נתחמץ או לא נשער אותו בזולתו או בזמן הידוע כי בזמן הזה תחמיץ העיסה ושיעורו כדי שיהלך אדם ברגליו הליכה בינונית מיל אחד והוא שיעור מן הזמן שהוא שני חומשי שעה משעות ההשויה:

משנה ג

כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב כו': כבר הודעתיך כי שריפת קדשים ביו"ט אסור וכשנטמאת העיסה חלה טמאה שיוציא ממנה דינה שתשרף ואמר רבי אליעזר שיאפה הבצק כולה ולא יוציאו ממנו חלה עד תשלום אפייתו ואז תטול חלה מן החלות ותקרא לה שם וזה מותר כאשר ביארנו במסכת חלה ומניחין אותה עד מוצאי יום טוב ושורפין. ובן בתירא אומר מוציאין אותה עיסה ומטילין אותה במים צונן ומניחין אותה שם עד שתשרף למוצאי יום טוב כי אסור לאפותה לפי שאין אופין ביום טוב אלא מה שהוא ראוי לאכילה. והלכה כרבי אליעזר:

משנה ד

רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת כו': ר"ג סבר כי ג' נשים מתעסקות בבצק כולן בזמן אחד ואופות זו אחר זו ואף על פי שישאר הבצק של השלישית עד שיסיקו את התנור פעמים ויאפו בו שתי אפיות ואח"כ תאפה השלישית שאינו בא לידי חימוץ בזה השיעור מהזמן. וחכמים אין סוברים כך אבל אומרים כי כשתתחיל הראשונה באפיה (תשלים) [תתחיל] השניה לערוך והשלישית ללוש נמצא כשתשלים הראשונה באפיה (תתחיל) [תשלים] השניה בעריכה והשלישית בלישה ותתחיל השניה לאפות והשלישית בעריכה. ותלוש הראשונה פעם שניה וכך עושין ולא יתמהמה הבצק בשום פנים ולא תגביה ממנו היד:

ואמר ר"ע לר"ג **לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוים** כי יש תנור שמתחמם בשעה קלה ואחר בהפך וגם כן כשהם העצים יותר יבשים שולט בהם האש במהרה ומן הנשים יש מהם זריזות ויש מהם להיפך ואמרו שאין מניחין העיסה כל זה הזמן אלא א"כ מטילין [הידים] במים צוננין ומצננין העיסה בהם. ודע כי כל עת שהיד מתעסק בבצק אינו בא לידי חימוץ ואפילו יום א' שלם והלכה כחכמים:

משנה ה

שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף כו': כקרני חגבים פירושו שתסדק העיסה סדקים דקים כשיתחיל החמוץ להכנס בו ואפילו הם כקרני חגבים והלכה כחכמים:

משנה ו

י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל כו': והלכה כרבי אליעזר בר צדוק:

משנה ז

ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו': כל זה מבואר באר היטב:

משנה ח

וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר כו': ר"מ אומר כמו שטומאת אוכלין בכביצה רוצה לומר שאינה מטמאה עד שיהיה בה כביצה כאשר נבאר בפירוש רחב בראש מסכת טהרות כן לא יחזור אלא על כביצה. ורבי יהודה אומר כמו שהאוכל מבשר קדש ומן החמץ כזית לוקה כך יחזור אפילו על כזית ונתנו חכמים מדרגה בין בשר קדש ובין החמץ לפי שהוא חולין והלכה כחכמים:

פרק ד

משנה א

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים כו': לפי מה שאמרו נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם שהוא מורה כי כשהלך ממקום שאין עושין למקום שעושין אינו עושה התנה ואמר כי זה הדין לא שייך והעיקר אל ישנה אדם מפני המחלוקת ומה שהכריח לחייבו שלא לעשות במקום שעושין לפי שזה אינו נראה שנוי שיבא ממנו מחלוקת אבל השנוי הוא אם יעשה במקום שאין עושין או שיעשה דבר משונה ממעשיהם או ימחה בהם אבל הבטלה אין בה מחלוקת:

משנה ב

כיוצא בו המוליך פירות שביעית ממקום כו': כבר נתבארו עקרי זה המאמר בפ' תשיעי ממסכת שביעית. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ג

מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובד גלולים כו': אסור למכור בהמה גסה לעובד גלולים בין שהוא עובד גלולים או אינו עובד גלולים וטעם זה האיסור שמא ישכירנה או ישאילנה לו ויעבוד בה בשבת ולשון התורה (שמות כ"ג:י"ב) למען ינוח שורך וחמורך ושנית שמא ימכרנה לו ערב שבת ולא תיטב בעיניו ויחמר אותה בעליה הישראל כדי שתלך לפני הקונה והבהמה תלך לפניו מחמת קולו של ישראל שהיא מכרת אותו נמצא הישראל מחמר אחר בהמתו בשבת ולפיכך מותר לאדם שיתן בהמתו לסרסור שימכרנה לנכרי והוא שלא יהיה שם מצוי כי אלו הטעמים כולם נסתלקו כשבעל הבהמה לא יהיה מצוי כי הסרסור לא ישאיל ולא ישכיר לפי שאינה שלו והבהמה לא תכיר קול הסרסור שתלך מחמתו כמו שזכרנו. והתיר רבי יהודה למכור שבורת יד או רגל לפי שאינה ראויה למשא וזה אינו אמת כי אפשר לקשרה ולמשוך ברחים והקרנות להניעם והתיר בן בתירא למכור הסוס הידוע לנשיאת הנץ והנשר ודומיהן מהחיות הציד כי הוא סובר החי נושא את עצמו בין אדם בין בהמה חיה ועוף ואלו העופות אינן משוי על הסוס. וחכמים אומרים כי האדם החי בלבד הוא שאינו משוי ונאמר בו החי נושא את עצמו. ואין הלכה כבן בתירא:

משנה ד

מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין כו': האוסרים לאכול בשר צלי בלילי הפסח כדי שלא יחשוב הרואה שהוא כבש הפסח ויהיה כאוכל קדשים בחוץ:

מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יום הכפורים כו': עוד יתבאר במסכת כפורים כי יום הכפורים אסור בתשמיש המטה ויש אומרים שהדלקת הנר יביא אותו להסתכל באשתו ותשא חן בעיניו ויבוא לידי תשמיש ויש אומרים כי האורה יפריש אותו מאשתו ואם לא תהיה שם אורה יבא לידי הרהור ויבעול:

משנה ה

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין כו': **וחכ"א ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים כו'**: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל.

וחכמים אומרים ביהודה עושין מלאכה לפי מה שקדם להם דבר כללי מקום שנהגו ומקום שלא נהגו הודיענו בשני המקומות ידועות באחד נהגו לעשות ובאחד לא נהגו:

משנה ו

רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר כו': עוד יתבאר לך במסכת מועד [קטן] כי ההדיוט תופר וכמו כן היוצא מבית האסורין מספר ומכבס ולפיכך התירו חכמים אלו השלש מלאכות שיתחיל לעשותן בארבעה עשר אבל במקום שנהגו. ורבי מאיר אומר אפילו במקום שנהגו אין עושין מלאכה לכתחלה בשום פנים. ורבי יוסי אומר אף הרצענין לפי שהוא אומר שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן וסנדליהן לעלות לרגל בחולו של מועד. והלכה כחכמים:

משנה ז

מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר כו': אמרו תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ר"ל בחולו של מועד אבל בארבעה עשר אין צריך לדבר בו מאחר שאמר מושיבין כ"ש מחזירין. וענין מושיבין הוא שתהיה תרנגולת שישבה על הביצים שלשה ימים שכבר התחילו הביצים להפסיד ואם מתה מביאים אחרת ומרביצין אותה על הביצים:

משנה ח

ששה דברים עשו אנשי יריחו כו': אלו הששה דברים לא שבחו אותם החכמים אלא השלשה מהם והם הראשונות לא מיחו בידם והשלשה הנזכרים באחרונה מיחו בידם. הראשונות הם שמרכיבין האילנות יום ארבעה עשר והוא שתולין יחור של דקל זכר על דקל נקבה וזה מפורסם אצל בעלי העבודה וזהו ענין אמרם מרכיבין דקלים.

וכורכין את שמע הוא שהם לא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו בשעת קרית שמע וקוצרין וגודשין מלפני העומר ענינו שמותר לקצור ולגדוש ולא ניחוש דילמא אתי למיכל מיניה.

והג' האחרונות שמיחו הן **מתירין גמזיות של הקדש** הוא שהם היו מתירין לאכול גדולי הקדש ואמרו כי לא נאסר אלא הפרי שנקדש בעצמו אבל מה שצומח לאח"כ בשדה הקדש שהוא מותר.

ואוכלין מתחת הנשרים שהיו אוכלים מה שהיה נופל מן הפירות תחת האילן בשבת וביו"ט אע"פ שהיה ספק אצלם ולא היו יודעים אם מערב שבת נפלו והן מותרין או נפלו בשבת והן אסורין כאשר יתבאר במסכת יום טוב:

ונותנין פיאה לירק. כבר קדם לך במסכת פאה כי מתנאי הדברים שהם חייבין בפאה שיהיה מכניסו לקיום והירקות אינן כן:

משנה ט

ששה דברים עשה חזקיהו המלך על שלשה כו': זאת ההלכה היא תוספתא אבל ראיתי לפרשה לפי שיש בה תועלת.

ספר רפואות היה ספר שהיה ענינו להתרפאות בדברים שלא התירה תורה להתרפאות בהן כמו הדברים שחשבו בעלי הצורות והוא כי יש אנשים חכמים בחכמת הכוכבים ועל פיהם יעשו צורה לעתים ידועים ויועילו או יזיקו לדברים ידועים וזו הצורה נקראת בלשון יון טלס"ם ואומר כי הצורה שהיא נעשית כזו התכונה היא טובה לחולי פלוני וכיוצא בו מן הדברים המטעים ומחבר זה הספר לא חברו אלא על דרך החכמה בטבע המציאות לא על דרך שיעשה אדם פעולה ממה שנכתב באותו הספר וזה מותר. ועוד יתבאר לך כי יש דברים שמנע השם לעשותם והם מותרים ללמדם ולהבינם כי השם יתברך אמר לא תלמד לעשות ולמדנו בקבלה (סנהדרין דף סח) אבל אתה למד להבין ולהורות. וכאשר השחיתו בני אדם דרכם והיו מתרפאין באותן הדברים הסירן וגנזן. ואולי שהיה ספר והיה שם רפואה לסם המות והיה אומר סם המות פלוני מרקחין אותו כך ומשקין אותו כך ויארע ממנו מן המקרים כך וכך ורפואתו בדבר פלוני וכשיהיה רואה הרופא אותן המקרים היה יודע כי אותו הסם ישקוהו והיה נותן לו אותה הרפואה להיות כנגד הסם ולהציל ממות וכאשר השחיתו בני אדם דרכם והיו ממיתים באותם הסמים הסיר הספרים וגנזן ואני הרביתי לך דברי בזה הענין לפי ששמעתי וכן פרשו לי הענין כי שלמה חבר ספר רפואות כשיחלה שום אדם או יקרנו שום חולי מן החולים היה מתכוין לאותו הספר והיה עושה כמ"ש בספר והיה מתרפא וכאשר ראה חזקיה כי בני אדם לא היו סומכין על הש"י הסיר אותו וגנזו. ואתה שמע הפסד זה המאמר ומה שיש בו מן השגיונות ואיך יחסו לחזקיהו מן האולת מה שאין ראוי ליחס כמותו לרעועי ההמון וכמו כן לסיעתו שהודו לו ולפי דעתם הקל והמשובש האדם כשירעב וילך אל

הלחם ויאכל ממנו בלי ספק שיבריא מאותו חולי החזק חולי הרעב א"כ כבר נואש ולא ישען באלהיו נאמר להם הוי השוטים כאשר נודה לשם בעת האכילה שהמציא לי מה שישביע אותי ויסיר רעבתנותי ואחיה ואתקיים כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חליי כשאתרפא ממנו ולא הייתי צריך להקשות על זה הענין הגרוע לולא שהיה מפורסם. ועוד יתבאר כי מותר לעבר השנה בכל אדר ולעשות אותה השנה שני אדרים ומן העקרים אצלנו אדר הסמוך לניסן לעולם חסר כיון שנסמך על החשבון ואם הם שני אדרים יהיה הראשון שלשים יום ובא חזקיהו ביום שלשים ועבר את השנה ועשה את החודש הנכנס אדר השני ואילו לא היה מעבר אותה השנה היה יום שלשים של אדר יום ראשון של ניסן כאשר בארנו והוא עבר את השנה ביום שהיה ראוי להיות ראשון של ניסן וזה אינו מותר כי העיקר אצלנו אין מעברין את השנה בשלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן והוא לא ראה בזה הדיוק רוצה לומר הואיל וראוי לקובעו ניסן:

פרק ה

משנה א

תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב כו': והעיקר אצלנו כי תמיד של שחר לא יקדים אותו שום קרבן ותמיד של בין הערבים לא תאחר אחריו קרבן בשום פנים אם לא קרבן פסח ותחלת שעת הקרבת תמיד של בין הערבים מחצי השעה השביעית עד סוף היום והוא השעה שיתחיל הצל שיארך בו ויראה לכולם ארכו ובכל הימים שהיו שם קרבנות רבות יתאחרו שתי שעות אחר תחלת השעה לפי שלא נוכל להקריב אחריו דבר כאשר נתננו העיקר.

וערבי פסחים שמותר להקריב פסח אחר התמיד נשחט שעה אחת אחר העת בלבד וכשיחול ערב פסח יום ו' נשחט בתחלת שעתו כדי להרחיב העת לצלותו לפי שאי אפשר לצלותו בלילי שבת:

משנה ב

הפסח ששחטו שלא לשמו כו': עוד יתבאר לך בתחלת זבחים כי המחשבה פוסלת בקדשים בארבע עבודות בשחיטה וקבלת הדם ובהולכתו למזבח ובזריקתו על גבי המזבח אמרו כשיפסיד מחשבתו בשעה שמתעסק בעבודה מאלו העבודות שזכרנו נפסד הזבח כאשר התבאר לשם ובפרט הפסח וחטאת כאשר נפרש בתחלת זבחים ואמרו בירושלמי מנין שאין שוחטין את הפסח אלא לשמו שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה':

משנה ג

שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים כו': שלא לאוכליו הם חולה וזקן וקטן שאין יכולין לאכול כזית בשר מפורש הוא בתורה כי הפסח אינו נשחט אלא לאנשים ידועים והוא אומרו הש"י תכוסו על השה ואינו נשחט אלא למי שיכול לאכול ממנו שנאמר איש לפי אכלו ואין אוכל ממנו ערל שנאמר וכל ערל לא יאכל בו ואינו נשחט אלא לטהור שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו'. מה שחייב להיותו פסול כששחטו לשמו ושלא לשמו וכשר כששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו כי לשמו ושלא לשמו היה הפסול בעצם הזבח ולאוכליו ושלא לאוכליו ההפסד חוץ ממנו ושנית כי לאוכליו ושלא לאוכליו אתה יכול להפריש הפסולין מן הכשרים ושלישית כי לשמו ושלא לשמו נוהג בכל הקדשים וזאת היא מיוחדת בפסח.

ממרס בדמו פירושו ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש:

משנה ד

השוחט את הפסח על החמץ כו': מה שאמר השם יתברך לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח חכמים אומרים כי אמרו זבחי רוצה בו קרבן וזה פסח כי כשיהיה החמץ ברשות השוחט או הזורק את הדם או המקטיר או אחד מבני חבורה אע"פ שיהיה אותו החמץ חוץ לעזרה שהוא לוקה ולא יפסיד הזבח. ורבי יהודה אומר זבחי המיוחד לי רוצה בו קרבן תמיד ולפיכך מי ששחט התמיד על החמץ ר"ל שהוא מקריב אותו בעוד החמץ קיים אצלו שהוא עובר בלא תעשה ור"ש אומר כי דבר הש"י זבחי זבחי ב' פעמים ר"ל כי באותה שעה שיהיה חייב כששחט [פסח] על חמץ יהיה פטור אם שחט שאר זבחים על החמץ ולפיכך אר"ש כי מי ששחט הפסח ביום ארבעה עשר לשמו על החמץ חייב מלקות ושאר זבחים יום י"ד על החמץ פטור ובשעה שיהיה חייב אם שחט שאר זבחים על החמץ יהיה פטור אם זבח קרבן פסח על החמץ.

ולפיכך אמר **ובמועד לשמו פטור** לפי שאז הוא פסול ואינו קרבן פסח ובתנאי שיהיה נדחה לפסח שני שהיה אפשר להקריב זה הכבש פסח.

ושלא לשמו חייב לפי שהוא כשאר הקרבנות והוא יאסר הקרבת איזה קרבן שיהיה על החמץ וחייב עליו מלקות כאשר בארנו דעתו ולפיכך חייב ואין הפרש באמרו במועד או בשאר ימות [הפסח] ומה שחייב שיהיה לדעת ר"ש כששחט כל הקרבנות על החמץ בשאר ימות [הפסח] בין לשמן בין שלא לשמן חייב חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה וכמו שהעיקר אצלנו והוא אמרם בתחלת כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן אע"פ

שלא עלו לבעלים לשם חובה כשרים חוץ מן הפסח ומן החטאת הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן והלכה כחכמים:

משנה ה

הפסח נשחט בשלש כיתות כו': זה מבואר:

משנה ו

שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו כו': היו נערכין שורות להתפאר.
והבזך כלי עגול כזו הצורה U תרגום קערותיו בזיכוהי.
ויקרש פירושו ויקפא מגזרת קפאו תהומות והודיעך בזו המשנה ענינים רבים מהם.
מה שאמר **שחט ישראל** להודיעך כי שחיטה כשרה בזרים.
ואמר **וקבל הכהן** לפי שמקבלה ואילך מצות כהונה.
ואמר **נתנו לחבירו וחבירו לחבירו** להודיעך כי כל מה שתוכל לעשות מצוה באנשים רבים הרי זה משובח ברב עם הדרת מלך.
ואמרו **מקבל את המלא ומחזיר את הריקן** להודיעך הזריזות והחריצות של המצוה כי לא היה מחזיר את המזרק עד שהיה לוקח את השני והשם אמר אל יסוד מזבח העולה לימד על העולה שטעונה יסוד ונאמר בעולה זריקה וזרקו את הדם על המזבח ונאמר בפסח זריקה שהרי נאמר בבכור ואת דמם תזרוק על המזבח ולא אמר ואת דמו ובא בקבלה כי זה הפסוק הוא בבכור ובפסח ומעשר בהמה שכולן טעונין זריקה אחת כנגד היסוד וכמו שהעולה טעונה יסוד כך זה טעונה יסוד וכשאבאר לך צורת המזבח במקומו במסכת מדות יתבאר לך כי פאת המזרח לא היה בו יסוד ועוד יתבאר שם היסוד:

משנה ז

יצתה כת ראשונה נכנסה כת שניה כו': זה מבואר:

משנה ח

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת כו': לפי שאמר כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת פירש כי זה היה שלא ברצון חכמים ואילו היה ברצון חכמים היה בין מעשהו בחול ומעשהו בשבת הפרש והיא רחיצת העזרה כי לא היו רוחצים אותה בשבת. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ט

כיצד תולין ומפשיטין אונקליות של ברזל כו': אונקליות ידוע והוא ברזל עקום שתולין בה הבהמה להפשיטה ובלשון עברי מזלג מזלגות:

מקלות דקים חלקים ידוע ג"כ כלומר משופין. ור"א אינו מתיר טלטול אותן המקלות וחכ"א אין שבות במקדש. ואין הלכה כר' אליעזר:

משנה י

קרעו והוציא אימוריו נתנן במגיס כו': אימורין נקראין הנתחים [יעב"ץ - החלבים] הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח והם מקרבן פסח האליה הדבקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהם:

ומגיס כלי שהיו נושאים בו החלבים וכל האימורים למזבח תרגום כף אחת מגיסא חדא. ואמרו **חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן** כך היו עושין כשהיה יום י"ד יום שבת שלא היו יכולים להוליכו ולא לצלותו אלא למוצאי שבת אבל בשאר הימים כשהיה נגמר הקרבה היו יוצאים ומוליכים אותו לצלותו:

פרק ו

משנה א

אלו דברים בפסח דוחין את השבת כו': אמר הש"י בקרבן תמיד במועדו וכמו שהיה תמיד קרב בשבת כמו שכתב בפ' על עולת התמיד יעשה ונסכו כמו כן קרבן פסח היה קרב בשבת.

ומחוי קרביו פירוש שיוציאו ממנו הרעי.

ומה שאסר **חתיכת יבלתו** הוא שיחתוך אותה בכלי אם יש שם יבלת אבל ביד מותר לחתכה בשבת כאשר נתבאר בסוף עירובין הרכבתו והבאתו הוא מלאכה לפי שהוא משאוי לדעת חכמים אבל לדעת בן בתירא אינו משוי כאשר נתבאר מדעתו בפרק הרביעי מזו המסכתא.

והבאתו מחוץ לתחום ג"כ אסור מדאורייתא אצל ר"ע שהוא סובר איסור תחומין דאורייתא ור"א סובר איסור תחומין דרבנן והחי נושא את עצמו ואפילו בהמה כבן בתירא ולפיכך היו אלו הדברים לפי סברתו כולן משום שבות בלבד:

משנה ב

אמר רבי אליעזר והלא דין הוא מה אם שחיטה שהיא כו': רבי יהושע סובר שמחת י"ט מצוה [מ"מ] מבטל שמחת י"ט כשיהיה באותה שמחה דבר שיהיה אסור משום שבות כגון הניגון בתופים ובמחולות ובכנורות ובצלצלים שכל זה אסור בי"ט אע"פ שהיא מצוה אצלו ולפיכך היה נכון אצלו להשיב ולומר י"ט יוכיח ורצה באמרו הזיה הזאת מי חטאת המחויבת לטמא מת בשלישי ושביעי כי כשיחול שלישי או שביעי שלו בשבת

אין מזין עליו וכמו כן אם יחול שביעי שלו יום שלשה עשר והיה יום שבת אין מזין עליו וישאר טמא ולא יקריב קרבן פסח ורבי אליעזר סובר שמזין עליו בשבת כדי שלא יבטל עליו קרבן פסח כי אם ישאר למחרתו שהוא יום י"ד והוזה עליו וטבל אסור להקריב פסח כמו שיתבאר. והלכה כרבי עקיבא:

משנה ג

אימתי מביא חגיגה עמו כו': חגיגת יום ארבעה עשר היא רשות ולא חובה ולפיכך אם היה ארבעה עשר יום שבת או אם יהיה יום חול ויהיו הפסחים רבים או יהיה אותו הפסח בא בטומאה כאשר יתבאר בפרק שלאחר זה אין מביאין חגיגה עם הפסח יום י"ד:

משנה ד

חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר כו': יודיעך בזו ההלכה כי חגיגת ארבעה עשר אע"פ שהיא רשות ואינו יוצא בה משום חגיגה דינה ודין חגיגה שוה ואין ביניהם הפרש לא במין הקרבן ולא בזמן האכילה ועוד יתבארו הדינים המחויבים בחגיגה במסכת חגיגה:

משנה ה

הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב כו': מה שאמר ר' יהושע אם אמרת בפסח ששינוהו לדבר האסור רוצה בו שהוא כששחטו לשם שלמים וכיוצא בהן בשבת. וידוע כי השלמים ושאר קרבנות יחיד אסור להקריבן בשבת וכששחט שלמים וזולתה בשבת לשם פסח כבר שינה שמו לדבר מותר כי הפסח מותר להקריבו באותה שבת. ומאמר ר' אליעזר אימורי צבור יוכיחו ענינו התמידין והמוספין שמותר להקריבן בשבת לשמן אבל מי ששחט פסח בי"ד שחל להיות בשבת לשם תמיד או לשם מוסף חייב חטאת אע"פ ששינהו לדבר המותר ולא חלק ר' יהושע בזה כאשר בארנו הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת ולא חלק ר' יהושע בזה.

ופירש **קצבה** דבר קצוב כי התמידים והמוספין שהן קרבנות צבור אין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהם ולפי שהם ידועים במנין ואין רשות לכל אדם להקריבן יהיה השוחט לשמן חייב והלכה כר' יהושע:

משנה ו

שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלין כו': כבר בארנו בפרק חמישי כי פסח ששחטו לכשרים ולפסולים כשר לפיכך כששחטו בשבת למולים ולערלים פטור אבל כששחטו בשבת לפסולים שהפסח פסול בשוגג הוא חייב חטאת במזיד חייב סקילה וכמו כן כשנמצא בעל מום לפי שהיה לו לבקרו ואח"כ ישחטנו בשבת וכמו כן כשנמצא בו טריפה גלויה כמו נקובת הראש וחתוך הרגלים וכיוצא בהן אבל אם היתה טריפה נסתרת

ולא נודע עד לאחר שחיטה כמו נקובת הלב והריאה וכיוצא בהן פטור. וענין אמרו פטור בכל זה המאמר ר"ל שהוא פטור מהבאת חטאת:

פרק ז

משנה א

כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד כו' מה שבחרו עץ של רימון הוא לפי שאין יוצאין ממנו מים כשיחם כדי שלא יהא בשל מבושל במים והלכה כרבי עקיבא:

משנה ב

אין צולין את הפסח לא על השפוד כו': **נגע בחרסו של תנור יקלף את מקומו כו'**: אסור לצלות בשפוד של ברזל לפי שהוא מתחמם וצולה הבשר ואנו צריכים לצלותו בחמימות האש בלי אמצעי כמו שאמר הש"י צלי אש ולא צלי דבר אחר ולזאת המשנה שעורו הוא כך ולא באסכלא ואם אסכלא מנוקבת היא כשירה א"ר צדוק וכו' וכן כשיזוב מלחלוחיתו על הסולת כאשר זכר יסיר אותו הסולת כי אסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו [קשה] אבל מה שיזוב ממנו הרי הוא כמרק. והלכה כרבי צדוק:

משנה ג

סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו כו': כבר קדם לך כי מותר לסוך הפסח במשקין ובמי פירות וההלכה כולה מפורשת:

משנה ד

חמשה דברים באין בטומאה כו': אמר השם ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ונתן בהם הדין שידחו מפסח ראשון לפסח שני והקבלה כי זה הוא לפי שהן מועטין אבל אם היו הקהל כולם טמאין או רובם יקריבו הפסח והם טמאים וכן אמרו יחידים נדחים לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני וכמו כן כל קרבנות צבור כולם מקריבין אותן בטומאה כשנטמאו רובן לפי שאנו למדין מן הפסח לכולן כי אמר הש"י בפסח במועדו ואמר בקרבנות צבור כולם אלה תעשו לה' במועדיכם ונתן לכולם מועד וכמו כן כל מה שיש לו זמן קבוע יבא בטומאה כשנטמא רוב הקהל או רוב הכהנים כאשר יתבאר ואלו החמשה שמנה הם מדברים הנאכלים מקרבנות צבור והנותר ישרף וכמו כן שעירי מועדים דינם ודין שעירי ראשי חדשים אחד לפי שהם כולם חטאת הצבור. ואמרו חמשה ולא אמר אלו הדברים באין בטומאה למעוטי חגיגת חמשה עשר שענינה נפרש עוד כי אע"פ שהיא כקרבן צבור כמו שאינה קרבה בשבת כמו שבארנו כך אינה קרבה בטומאה:

משנה ה

נטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק כו': כבר ידעת כי קרבן פסח לא בא אלא לאכילה ולפיכך אם נטמא הבשר אינו זורק את הדם כי לא נסמוך אלא על אכילת בשר:

משנה ו

נטמא הקהל או רובו או שהיו הכהנים כו': דע זה העיקר וזכרהו והבינהו כי טומאת מת בלבד היא שתדחה בצבור ויקריבו בטומאה וכשהוא יחיד ידחה לפסח שני כמו שאמר הכתוב ואפילו היה יום שביעי שלו יום ארבעה עשר ידחו טמאים וזאת היתה השאלה ששאלו עליה למשה רבינו לפי שבא שביעי שלהם יום ארבעה עשר אמרו הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואנו נהיה טהורים בלילה וראוין לאכילה יזרק הדם עלינו היום ולאיזה דבר נמנע והוא אמרם למה נגרע כי הטעם ברור לפי שהיו טמאים והכתוב רמז לזה באומרו ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא באותו היום בלבד היו נמנעים וזה הדין הוא בטומאת מת בלבד כמו שנתננו העיקר אבל טומאת שרץ לא אלא שמקריב טמא שרץ אפילו יחיד ולערב כשיטהר יאכל פסחו בטהרה ונתבאר זה העיקר בפרק השני מתלמוד מסכת זבחים:

משנה ז

הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא כו': ואח"כ נודע שהוא טמא ר"ל הדם שנטמא ועוד יתבאר זה בסוף עדיות כי דם קדשים אינו נטמא וכי זה הדבר כולו הנמצא בטומאת הדם היא משנה ראשונה.

וטומאת הגוף שנטמא הכהן המקריב אותו.

וטומאת התהום הוא טומאת מת נסתר ולא יודע לעולם כאלו היה בתהום ולפיכך הציץ היה מרצה לפי שא"א בה ידיעה לעולם כי אין בעולם אדם שיודע כי באותו מקום מת או קבר ונקוה שידענו וידע שנטמא ויטהר א"כ כל קרבן שיקרב והוא טמא בקבר התהום כשר והציץ מרצה עליו והיות הציץ כפרה על הפסול הנולד ההווה בקדשים הוא לשון התורה אמר הש"י והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' ואמרו בברייתא בטומאת התהום איזה היא טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אינה טומאת התהום. ואני עשיתי לך דמיון בקבר התהום לפי שהעיקר אצלנו לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד:

משנה ח

נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה כו': הכוונה הוא שישרפו אותו בפני המקדש לביישן כדי שישמרו להבא ולא יבואו לידי טומאה וצוו אותם לשורפם מעצי המערכה כדי שלא לבייש מי שאין לו:

משנה ט

הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד כו': אמר שיצא ענינו שיצא מן הבית שנאכל בו. **ותעובר צורתו** הוא שישאר עד שיתעפש ויפסיד כי העיקר אצלנו כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ותשרף ולא חלק רבי יוחנן בן ברוקא אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם לפי שהוא ידמה אותו לפסולו בגופו. ואין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקא:

משנה י

העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר כו': גידין הן הגידין שהם אסורים באכילה ושריפתן מצות עשה כמו שצוה השם בו והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו וי"ט עשה ולא תעשה כמו שנאמר בו שבתון וזו מצות עשה והעיקר אצלנו אין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ומאמר השם עד בקר רוצה בו כי מה שישאר ממנו למחרתו שישרף ר"ל מחרת י"ט:

משנה יא

כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך כו': **השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה כו'**: ראשי כנפים הם אותם הגידים הקשין שהם סביבות הפרקים באדם ובבהמה ובעוף ונקשרין אותן הפרקים באותן הגידין.

והסחוסים מיני עצמות רכים כאותן שבראש הכתף. וטעם לוקה ואינו לוקה עוד יתבאר בסוף מכות:

משנה יב

אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם כו': קדשי הקדשים אינן נאכלין אלא בעזרה בלבד וקדשים קלים בכל העיר והפסח בחבורתו בלבד כי השם צוה בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית. ואלו הגדרים שנתן מקצתן כלפנים ומקצתן כלחוץ כוללים השלשה פרקים ר"ל העזרה והמדינה וחבורת פסח והשם אמר ובשר בשדה טרפה וקבלנו כי ענין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא לשדה טרפה היא ולפיכך כשיוציא אדם מבשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית נאסר

אותו הבשר שיצא והוא אסור באכילה ושיצא מקצת האבר מן הפסח אי אפשר לחתוך העצם ממקום היוצא מפני שמנענו הכתוב ועצם לא תשברו בו ומפני זה חותכין הבשר היוצא מזה העצם וקולף הנשאר מן הבשר הפנימי ואוכלו ומגלה הפרק ומשליך העצם כולו שלם ומה שעליו מן הבשר מה שיצא ממנו חוץ אבל בקדשים כשיצא קצת האבר חותכין אותו כל מה שיצא מן הבשר והעצם.

וקופיץ הוא סכין גדול.

ואגף מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון מן הפנימי:

משנה יג

שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד כו': הכלה מתביישת מן החבורה ולפיכך התירו לה להחזיר פניה מן החבורה ותאכל מה שלא התירו לשמש לעשות כן:

פרק ח

משנה א

האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה כו': רגל ראשון פירוש הרגל הראשון מזמן נשואיה.

ואמרו **לא יאכל משל שניהן** כשיש ביניהם קפידא על זה השעור אבל כשהן מתרצין זה לזה רצה משל זה אוכל רצה משל זה אוכל.

ואמרו **לא יאכל משל רבו** וכמו כן לא יאכל משל עצמו לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין.

ומה שאמר בכאן **לא יאכל משל רבו** שיראה ממנו שהוא אוכל משל עצמו זהו דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן חורין וזה הדין כולו בנוי על העיקר שבא אצלנו והוא מאמר הברייתא שוחט אדם על יד בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן:

משנה ב

האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח כו': כשאמר לו רבו צא ושחוט עלי את הפסח סתם אף על פי שיהיה מנהג העולם טלה ושחט לו גדי או גדי ושחט לו טלה הרי זה יאכל וזהו מה שרצה להשמיענו שלא נחוש למנהג והעיקר אצלנו אין נמנין על שני פסחים וזה שהתרנו בכאן ואמרנו יאכל מן הראשון הוא מיוחד למלך ולמלכה בלבד כשאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ושחטו שני פסחים וזה לחסרון דעת העבדים

ומיעוט התעסקם במצות אבל שאר בני אדם אין אוכלין לא מן הראשון ולא מן השני וזה הדין שזכר באמרו שכח מה שאמר לו רבו אינו מתקיים אלא כשאמר לו הרועה של רבו קח טלה וגדי ושחוט אותם כדי שתתכוין דעת רבך ואני הקנתי לך האחד בתנאי שלא יהיה לרבך רשות בו אבל אם לא היה כן לא יתקיים מזה הדין דבר כי העיקר אצלנו מה שקנה עבד קנה רבו א"כ אמרו שלי לא יתקיים אלא על הדרך שביארנו ולא יהיו פטורין מלעשות פסח שני אלא כששכח רבו מה אמר לו אחר שנזרק הדם לפי שהפסח אחר זריקת הדם ראוי לאכילה אבל קודם זריקת הדם חייבים בפסח שני:

משנה ג

האומר לבניו הריני שוחט את הפסח כו': **לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל כו'**: אמר להם על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כדי לזרזם על המצות ושישתדלו לעלות לירושלים אבל לענין הפסח כבר נמנו עמו בלי ספק ולפיכך כשנכנס הגדול זכה וזיכה אחיו עמו לפי שהן מנויין על הפסח כולן רבי שמעון סבר שנמנין על הפסח עד שישחט ומושכין את ידיהם אחר שנשחט קודם שיזרק הדם ואין הלכה כרבי שמעון:

משנה ד

הממנה עמו אחרים בחלקו רשאין כו': זה מבואר:

משנה ה

זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי כו': זו המשנה היא צריכה לעקרים אני אבארם לך והם כי כשראה הזב שתי ראיות נטמא וסיפר ז' ימים בלא ראיה וטובל בז' ואם ראה ג' ראיות מביא קרבן בח' ואחר יאכל בקדשים לפי שהוא מחוסר כפורים ומחוסר כפורים אינו אוכל בקדשים אמר הש"י כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא זכר בכאן מלת זיבות ב' פעמים ואמר טמא ואמר עוד זאת תהיה טומאתו בזובו וזכר מלת זיבות ג' פעמים ואמר טומאתו ובאה הקבלה מנה הכתוב שתים וקראו טמא ג' וקראו טמא הא כיצד שתים לראיה ושלש לקרבן ופירוש דיני הראיה יתבארו במקומו ואין לנו צורך בכאן להאריך בם וכמו כן האשה כשראתה דם בלא עת נדתה ג' ימים רצופים הרי היא זבה וסופרת שבעה ימים בלא ראיה ותביא קרבן בשמיני כמו הזב ואחר תאכל בקדשים לערב ואמר הש"י ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה וגו' ומקבלה ימים שנים רבים שלשה וכשתראה יום א' תמתין עד למחרת אם לא ראתה דבר [טובלת לאחר הנץ החמה ואוכלת בקדשים לערב ואם ראתה ג"כ בשני תשמור ותמתין עד למחר וטובלת] בשלישי ואוכלת בקדשים לערב ואם ראתה בשלישי הרי היא זבה גמורה והיא תקרא באלו הימים השלשה שומרת יום כנגד יום ואחר שתדע אלו העיקרים תדע זאת ההלכה כולה וזה

הדין הולך על העיקר שהזכרתיך בפרק שלפני זה והוא כי מי שאינו ראוי לאכילת הפסח יום ארבעה עשר אבל יהיה ראוי לערב שוחטים עליו ובתנאי אם טבל כבר שלא יהיה מחוסר אלא הערב שמש ויהיה גם כן כשנתן קרבנותיו לבית דין אם היה מחוסר כפורים ואז ישחט עליו ואע"פ שאותו היום אינו ראוי אלא בטומאת מת בלבד כאשר בארתי לך שם:

משנה ו

האונן והמפקח את הגל וכן מי וכו': אונן אינו אוכל בקדשים שנאמר ולא אכלתי באוני ממנו והאדם שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליו יום המיתה נקרא אונן מדאורייתא וכל זמן שהמת על פני האדמה ר"ל שלא נקבר נקרא אונן וכמו כן יום הקבורה הוא אונן אבל מדרבנן ולא נחוש לאנינות דרבנן לענין פסח. וכן אמרו אין אנינות אלא יום המיתה בלבד וזה לענין אכילת פסח.

ומפקח בגל הוא החופר בגל ומחפש שם מת להוציאו אין שוחטין עליו לפי שאין אנו יודעים מה שיארע לו כי אפשר שימצא באותו הגל מת ויטמא ולא יהיה מותר לאכול הפסח ששחטו עליו בני חבורתו שיאכלנו ואולי שלא ימצא שם מת ויאכל.

ואמרו **וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים** בשני תנאין האחד שהיה בבית האסורים של עובדי כוכבים שהכתוב העיד עליהם אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר אבל אם היה בבית האסורים של ישראל אם הבטיחוהו ודאי יוציאוהו שארית ישראל לא יעשו עולה והשני שיהיה בבית האסורים חוץ לחומה אבל אם הוא תוך ירושלים מוליכין את הפסח לבית האסורין ואוכלו לשם ודע כי האונן הותר לו לאכול פסחו לערב כמו שיתבאר לקמן. ומה שאמר אין שוחטין עליו לכתחלה נחוש שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו ואנחנו שחטנו עליו וחשבנו על אכילתו ויותר הבשר וישרף ולפיכך אמר ועל כולן אין שוחטין עליהם בפני עצמן ר"ל כי אנו לא נשחוט פסח לחבורה של אוננין או חולים או זקנים או מפקחין את הגל ואחר כך ביאר טעם זה ואומר אולי תחשוב כי זה הוא לפי שאינם ראויין לעשות פסח אינו כן כי ראויין הם אבל אסור זה כדי שלא יביאו את הפסח לידי פסול והם לא יאכלוהו ויבא לידי שריפה וכן המפקח בגל שמא ימצא מת אחר שחיטת הפסח ויטמא וישרף. וכאשר הודיענו שהם ראויים אמר לפיכך אם אירע בהם פסול ר"ל אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם ואע"פ שלכתחלה אין ראוי לשחוט עליהם ואחר כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת שאינם יכולים לאוכלו בלילה פטורין הן מלעשות פסח שני לפי שהם שחטוהו והם ראויין לעשות פסח אלא מפקח בגל בלבד לפי שכשנשחט עליו הפסח והוא ראוי

כאשר זכרנו ואחר כך מצא המת באותו הגל צריך פסח שני לפי שהיה טמא בשעת שחיטה כשהיה מחפש בגל וזה בתנאי שיהיה הגל עגול כשנמצא מת תחתיו נדע ידיעה אמתית כי כל מה שהיה על גב אותו הגל טמא לפי שהוא היה על גבי המת אבל כשיהיה המקום שהוא חופר מקום ארוך ומצא תחתיו מת הרי פטור מלעשות פסח שני שאנחנו נאמר טהור היה בשעת שחיטה ואפשר שלא היה על מקום המת בכוון וגל עגול הוא שיהיה כמו עגול העומד כזו הצורה:

משנה ז

אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה כו': זה מבואר. ורוצה באומרו נשים ועבדים משום תפלות וקטנים ועבדים משום פריצותא אבל כל מין ומין לעצמו הרי הוא מותר נשים לעצמן עבדים לעצמן. והלכה כר' יוסי:

משנה ח

אונן טובל ואוכל את פסחו לערב כו': מה שחייב שנתיר לו אכילת הפסח לבדו ולא שאר קדשים לפי שאנינות לילה מדרבנן לשון התורה ביום המות בלבד הוא והוא מה שאמר אהרן ביום מות נדב ואביהוא ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' ולפי שאכילת פסח בכרת התרנו אכילתו בעת אנינות דרבנן אבל אכילת קדשים שהיא מצות עשה בלבד לא התירוהו וחייבנו לאונן טבילה כדי שתראה הפשטתו מאותה המחשבה והסרת אבילותו וזה הוא ראוי כשמת לו מת אחר חצות יום ארבעה עשר שהוא מחויב קרבן פסח ונתחייב בו קודם שיחול האנינות אבל אם מת לו מת קודם חצות שהוא אונן קודם שיחול שעת חיוב הקרבן ידחה לפסח שני ואין מקריבין עליו והוא אונן לפי שאינו ראוי מפני אנינותו.

והמלקט עצמות ענינו כשמלקטין אותם לו אחרים לפי שהוא מין אנינות. ולא חלקו ב"ש וב"ה אלא בגר בלבד לפי שנאמר שמא לשנה הבאה יהיה טמא נפש ויאמר כמו שטהרתי בשנה שעברה ואכלתי פסח לערב כמו כן עכשיו אטבול ואוכל פסחי אבל ערל ישראל טובל ואוכל פסחו לערב:

פרק ט

משנה א

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה כו' . כשהיה טמא או בדרך רחוקה בפסח ראשון ולא עשה את השני אינו חייב כרת לפי שנפטר מפסח ראשון שנאמר בו לשון כרת ונדחה לפסח שני שלא נאמר בו לשון כרת וכששגג או נאנס בפסח ראשון ולא עשה את השני

חייב כרת כי לשון התורה כל מי שלא היה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח כלל חייב כרת והוא אמרו ית' והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וגו' וזה ענין אמרם בכאן אלו פטורין מן הכרת ואלו חייבין:

משנה ב

איזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ כו': מודיעים מקום בינו ובין ירושלים ט"ו מיל והוא מהלך שילך אדם הליכה בינונית ברגליו מעת הנץ החמה עד בין הערבים ואם היה יום ארבעה עשר חוץ למודיעים הוא בדרך רחוקה. ורבי אליעזר אומר אפילו היה תוך ירושלים וחלה או נשתבש הלוכו ולא יכול להכנס בעזרה בשעת הקרבן אלא שהיה בסוף השעה כשהגיע לאסקופת העזרה דינו כדין מי שהיה בדרך רחוקה ורבי עקיבא אומר כי מאחר שהיה לפנים מן המודיעים ולא יכול להגיע שדינו כדין אנוס. והלכה כר"ע:

משנה ג

מה בין פסח ראשון לשני כו': אמר השם בפסח שני ככל חקת הפסח יעשו אותו אילו לא היה מוסיף על זה הכתוב דבר היה אדם חייב בשני ככל מה שהוא חייב בראשון ולפי שאמר אח"כ בפסח שני על מצות ומרורים יאכלוהו מיעט השבתת שאור ובאמרו לא ישאירו ממנו עד בוקר מיעט לא יראה ולא ימצא ובאמרו ועצם לא תשברו בו מיעט לא תשחט על חמץ דם זבחי לפי שלא היה צריך לאלו הבאורים כולם כי אמרו ככל חקת הפסח יספיק לכל אלו ומה שהחזירם כולם אינו אלא השלמת ענין כאלו אמר חקת הפסח שנתחייבת בה אינו אלא זו בלבד על מצות ומרורים יאכלוהו ועל כיוצא בו אמרו אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט:

משנה ד

הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין כו': כבר ידעת כי כשהן רוב הקהל טמאים לנפש אדם בלבד לזה אנו אומרים שבא הפסח בטומאה שאין אוכלים אותו אלא טמא מת בלבד שהותרה להם טומאה כמו שבארנו אבל אם אכלו ממנו שאר הטמאים אינן חייבין כרת כי כן קבלנו נאכל לטהורים חייבין עליו משום טומאה שאין נאכל לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה ור"א אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמא מת משתלח זבין ומצורעין משתלחין ולפיכך אם נכנסו זבין ומצורעין למקדש בפסח שבא בטומאה פטורין. ואין הלכה כר"א:

רוצה באמרו **נוהג כל שבעה**, איסור אכילת החמץ. אבל פסח מצרים לא נאסר בו אכילת החמץ אלא יום אחד בלבד לאומרו ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים כאלו אמר לא יאכל

חמץ היום אתם יוצאים. ואמרו בכאן לילה אחת כלומר כי ליל אותו יום גם כן היתה אסור בחמץ.

משנה ו

אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה כו' שיסתאב. ענינו עד שיפול בו מום שיפסול אותו ולא יהיה ראוי לקרבן ודברי רבי עקיבא אמת אין עליו חולק:

משנה ז

המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים כו': בכל מקום שאומר יפלו דמיו לנדבה רוצה בו עולות נדבה והוא שמטילין דמיו בתיבה שהיתה במקדש וב"ד היו מקריבין אותן הדמים עולות ומכלל הדברים שבאר מי שיביא עולתו נדבה או יטיל דמיה בתיבה כי אותה שהוטלו דמיה בתיבה נסכיה משל צבור ועולה שיביא נסכיה משלו ועוד יתבארו מיני ההפרש שיש ביניהם בפרק שלישי ממסכת תמורה:

משנה ח

הפסח שנתערב בזבחים כולן ירעו עד כו' . המשל בזה כי אם נתערב פסח עם שתי עולות מניחין השלשה כבשים עד שיפסלו ומוכרם אחד אחד וידע איזה מהם דמיו יותר ונאמר על דרך הדמיון [דברים אלו צריכין ביאור, כ"כ התוי"ט ע"ש] שישוה הא' דינר והשני דינר וחצי והשלישי שני דינרין נמצאו בידיו מן הג' כבשים ד' דינרין וחצי אז יתחייב להביא ג' בהמות ב' מהם בשנים שנים דינרין (וא' בשנים דינרים וחצי) [ואחד בדינר וחצי כצ"ל ומסולק מה שנתקשה התוי"ט בהבנת דברי רבינו, והדין נותן שא"צ להביא העולה השניה רק בדינר וחצי דמאחר שהם שתי עולות א"כ ממ"נ עולה אחת לא היתה שוה כ"א דינר וחצי. מהרב המאור הגדול המפורסם מו"ה אשר הלוי] וזהו אמרם ויפסיד המותר מביתו יקריב מהם שתים לעולה ואחת שהיתה בשנים דינרים שלמים וממה שאתה צריך לדעת כי הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד והפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות וכשנאכל בכור בתורת פסח אנו מביאין אותו לעשותו נותר לפי שאינו נאכל אלא עד חצות והעיקר אצלנו אין מביאין קדשים לבית הפסול ור' שמעון אומר מביאין את הקדשים לבית הפסול.

ואמר **אם חבורת כהנים יאכלו** ר"ל יאכלו הכל עד חצות כדין הפסח. וחכמים אומרים ירעו עד שיסתאבו ויביא בהמה בדמי היפה והשמנה שבהן ויאמר כל היכא דאיתא לפסח תחול קדושתו על זה ויקריב אותה הבהמה שלמים ויאכל אותה הבהמה כולה שנפל בה מום כאשר יאכל בכור בעל מום ואין הלכה כר"ש:

משנה ט

חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא כו': כל זה מבואר אינו צריך פירוש. ואמרם לא אמר להם ולא אמרו לו רוצה בו שלא פירש דבר ולא הרשוהו בפירוש שישחוט בעבורם וגם הוא לא הרשה אותם בפירוש אע"פ שהיו שם מעשים ורמזים מורים על סמיכת קצתם אל קצתם:

משנה י

שתי חבורות שנתערבו פסחיהן כו': ברור הוא כי זה תערובות לא נפל אלא קודם שישחט הפסח:

משנה יא

שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו אחד כו': וכמו כן יאמר השני לחבירו והדבר כולו מבואר:

פרק י

משנה א

ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם כו': סמוך למנחה הוא שישאר מן היום יותר משתי שעות ומחצה זמניות לפי שהעת שיקרא מנחה הוא שישאר מן היום שתי שעות ומחצה ומפני זה חייבנו לזה החיוב לפי שאכילת מצה בלילה הראשון חובה וראוי להרעיב אדם עצמו כדי שיאכל המצה בתאבון וזה שמנענו אותו מן האכילה אינו אכילת לחם לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם באותה שעה ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים. וחייבנו לאכול בהסבה כדי שיאכל כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים עד שיהיה דרך חרות.
ותמחוי הוא כלי שמשימים בו התבשיל שמקבצים לצורך העניים מן הבתים ואסור לאכלו אלא לאדם שהוא בתכלית העוני כמו שבארנו בסוף פאה:

משנה ב

מזגו לו כוס ראשון בש"א מברך על היום כו': כבר קדם לך במסכת ברכות כי ב"ש מקדימין הקידוש קודם ברכת היין ובה"א להפך:

משנה ג

הביאו לפניו ירקות מטבל בחזרת כו': הסדר שהוא אומר לך הוא כן. מביאין לפניו השולחן ומקדש כאשר זכר ואוכל איזה ירק שנזדמן לו אחר שיטבול אותו בחרוסת ויברך עליו בפה"א:

וזה שאמר **מטבל בחזרת** להודיעך כי בפה"א יברך אפי' על חזרת שהוא מן המרורים לפי שהוא אכלו במקום ירק בתחלה אבל כשאכל מצה (וחזרת) ואח"כ חזרת מברך על אכילת מרור אם לא אכל תחלה מרור ואם אין לו אלא מרור תחלה וסוף יברך עליו תחלה בפה"א ואח"כ על אכילת מרור ואוכלו בסוף בלא ברכה. ומה שסדרנו לאכול ירק עכ"פ ואח"כ מרור כדי שיהיה שינוי וישאל הבן:

ומטבל בכאן עניינו שמתעסק באכילת הירק.

והחרוסת הוא תערובות שיש בו קהוי ודמות תבן וזה זכר לטיט ואנחנו עושין אותו כך שורין תאנים או תמרים ומבשלין אותן ודכין אותן עד שירטבו ולשין הכל בחומץ ונותנין בו שבולת נרד או איזוב וכיוצא בו בלי שחוקים. ור"א בן צדוק אומר חרוסת מצוה לדעתו שחייב אדם לברך אקב"ו על אכילת חרוסת ואינה הלכה:

משנה ד

מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו כו' מתחיל בגנות הוא שיספר איך היינו קודם אברהם אבינו כופרים ועובדי גלולים ומשתתפין השם ית' ואחר כך בחר בנו הש"י ואת כל התלאה אשר מצאתנו במצרים ואח"כ גאלנו הש"י ודרש אותה הפרשה ידוע ומפורסם:

משנה ה

ר"ג היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו וכו': והלכה כרבן גמליאל:

משנה ו

עד היכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים שמחה כו': והלכה כר' עקיבא:

משנה ז

מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו כו': מה שחייב שלא נתיר לו לשתות בין שלישי לרביעי הוא כדי שלא ישתכר כי היין בתוך המאכל לא ישכר כמו שישכר בלי מאכל.

וברכת השיר הוא נשמת כל חי עד סופה וכמו כן יהללוך עד הסוף יקרא ברכת השיר ואם אמר שתיהם ה"ז משובח:

משנה ח

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כו': **ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו כו'**: נתנמנמו הוא שיתחלו לישן ולא ישתקעו בשינה אבל שומעין כשידברו להם ואם קראם אדם עונין מיד.

ונרדמו הוא שישתקעו בשינה.

ואפיקומן הוא אכילת הפרפראות שאדם אוכל אחר סעודתו כגון מיני קטניות והזרעים הקלוים והגרוגרות והצמוקים והשקדים וכיוצא בהן והלכה כרבי יוסי:

משנה ט

הפסח אחר חצות מטמא את הידים כו': **בירך ברכת הפסח פטר את של זבח כו'**: טומאת ידים עוד יתבארו משפטיהם במקומות רבים ממסכת טהרות:

והזבח הנזכר בכאן הוא חגיגת יום ארבעה עשר שקדם זכרו בפרק הששי ולשון התוספתא איזה היא ברכת הפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח ועל הזבח ברוך אקב"ו לאכול הזבח. והלכה כרבי עקיבא:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת פסחים